

„SPOMENICA POVODOM 135. OBLJETNICE POHRVAĆENJA SPLITSKE OPĆINE“

Primljeno: 10. lipnja 2019.

dr. sc. MLADENKO DOMAZET
Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet
Odsjek za povijest
Poljička cesta 35
21000 Split, HR
mdomazet@ffst.hr

Ovom Spomenicom mikrohistorijska razina u svojem prožimanju lokalnog u općem, i općeg u lokalnom, zapravo kontekstualizira i konkretizira preporodne ciljeve iz perspektive Splita, i to kao pogled odozdo.

Time 1882. godina nedvojbeno predstavlja prekretnicu u suvremenoj povijesti Splita. Iako je riječ o političkoj promjeni unutar općinske uprave, taj događaj zapravo personificira i sublimira dvadesetogodišnju borbu splitskih narodnjaka u težnji za pohrvaćenjem općine, što je uostalom obilježilo šezdesete i sedamdesete godine 19. stoljeća u Splitu. Štoviše, iz pozicije narodnjaka radilo se o dugotrajnoj i oštroj političkoj borbi za vlastiti identitet grada, a samim time i za uvođenje hrvatskog jezika u javnu upravu i škole, i to naspram mobiliziranja stanovništva na autonomaškim osnovama, kojima Narodni list (u duhu ondašnjeg rječnika) pridaje epitepe izroda, nametnika, tuđina, zlokoba itd.).

Narodnjaci time impliciraju na karakter autonomaške politike, primjerice, u objavljenom članku od 19. srpnja 1882. g. između ostalog ističu sljedeće stavove i mišljenja: „Naši protivnici hvastali se koliko im drago da ljube domovinu, ali oni čisto nit mare za njezin napredak, nit se staraju za njezinu budućnost, kad se opiru pravednim težnjama ovog hrvatskog naroda, kad ujme talijanske prosvjete i uljudnosti nanj se blatom bacuju, izsmjehavajuć njegove svetinje, preziruć njegove težnje, željkujuć tudje gospodstvo nad ovom izkuša-

nom zemljom, samo da hrvatski sin ne podigne glavu, vapijuć svoja narodna prava.“ Naravno, programska pitanja neprestano se isprepliću u njihovim međusobnim raspravama, stoga Narodna stranka paralelno s time projicira okvire komunalnog razvoja Splita, od rasvjete težačkog Varoša do gradnje ribarnice, dovršenja vodovoda, uređenja Pazara, gradskih ulica, groblja na Sustipanu, te podizanja novih česmi po gradu, ali, također u lipnju 1882. g. naglašava moralno-etičku granicu „koja svoje osobite interese javnim ne predpostavlja“. Međutim, napetosti, neredi i međusobni obračuni u gradu karakteriziraju izbore na kojima su autonomasi očito vidjeli sve izgledniji ishod u korist političkog protivnika, koji je opet bio rezultat dotadašnjeg rada na kulturnom i političkom polju splitskih narodnjaka, bolje rečeno, plod njihove požrtvornosti i upornosti u kontekstu nacionalnih stremljenja.

Ustvari, prije dvadeset godina, prvi snažan impuls započinje upravo osnivanjem Slavjanske narodne čitaonice 1862. g. na obali (gdje su se održavale literarne akademije, predavanja, koncerti i zabave s plesom), čiju je upravu predvodila splitska inteligencija školovana na europskim sveučilištima. Uostalom, taj građanski milje Splita najočitije se manifestirao okupljanjima u Morpurgovoj knjižari, kao i njegovom periodičkom publikacijom *Annuario dalmatico* (Dalmatinski godišnjak) s obilježjima političkog i književnog časopisa.

Na konstituirajućoj sjednici Općinskog vijeća 28. X. 1882. g., za načelnika izabran je Duje Rendić Miočević. Taj događaj potaknuo je opće oduševljenje naroda (od paljenja vatri i pucanja mužara do zvonjenja zvona). Studenti iz Praga šalju brzoglasnik: „Neka naš Split opet procvate starom slavom, vam na čast, a Hrvatskoj na uhor“. Dakako, odjek ove pobjede nadišao je okvire Splita (o tome ponajbolje govore brzoglasnici čestitki pristigli u Split), stoga, Stanko Piplović u radu (Trijumf Narodne stranke na izborima za splitsko Općinsko vijeće 1882. g.) pored fokusa na sam događaj, također prilaže novinske članke koji ponajbolje ilustriraju ozračje tog vremena, ali i ushićenje konačnim porazom dugovječnog Bajamontija.

Samim time, povijest su i promjene koje su utjecale i oblikovale daljnje procese u ovom gradu, pa tako i one koje iniciraju osnivanje raznih društava i vidno doprinose dinamiziranju društvenog života u Splitu, primjerice Narodne splitske glazbe, Pjevačkog društva Zvonimir, Dobrovoljnog vatrogasnog društva, Gradske biblioteke, Slavjanskog napretka (koji je okupljao pučane, težake, obrtnike i mladež) itd. Ukratko, Tea Blagaić Januška u svome radu

(Hrvatski narodni preporod u Splitu u svjetlu kulturnih događanja) donosi preglednu sliku tih postignuća, ističe upravo kulturnu plodnost u okviru lokalnih tradicija i pripadajućeg razdoblja.

Sljedeći radovi razmatraju pojedince u pripadajućem kontekstu s biografskim odrednicama (kao pokretače, protagoniste ili nositelje) preporodnih ideja u gradu, kao i njihovu ulogu u ponarođenju općine.

Prvi rad obrađuje Duju Rendić-Miočevića, kao prvog narodnjačkog načelnika Splita, uglednog odvjetnika, već afirmiranog narodnjaka tj. zastupnika u Dalmatinskom saboru i Carevinskom vijeću. U svom nastupnom govoru (očito punog iščekivanja u odnosu na političku promjenu) jasno je istakao kako će savjesno obavljati svoju dužnost, „raditi za dobro Splita i splitske općine“. Ustvari, riječ o čovjeku principa i načela što će naposljetku i potvrditi njegova ostavka 1885. g. (nakon što se razišao s Gajom Bulatom) i povratak odvjetničkim poslovima.

Drugi rad odnosi se na Ivana Brajevića Vujicu iz Velog varoša, kojem je kao najstarijem vijećniku (u 73. godini života), pripala čast obratiti se u općinskoj vijećnici na hrvatskom jeziku. Nesumnjivo, njegovu obitelj najizravnije ilustrira članstvo u bratovštini sv. Mikule, što ih ujedno povezuje s brodomarenjem, pomorstvom i trgovinom, djelatnosti koja je naposljetku ekonomski uzdigla obitelj i omogućila pokretanje trgovine u Splitu pod nazivom „Ivan Brajević – Rukotvorine“ na zapadnoj strani Mihovilove širine. No, povijesna evokacija na Ivana Brajevića neodvojiva je od njegove zauzetosti za ugrožene skupine stanovništva grada Splita, a očituje se članstvom u mjesnim Zavodima Martinis Marchi i Javne dobrotvornosti.

Treći rad obrađuje Jerolima Cambija, pripadnika splitskog plemstva i posjednika, koji je zdušno prihvatio preporodne ideje i ujedno komunicirao hrvatskim jezikom sa svojim težacima (dok je u obitelji govorio talijanskim jezikom). Obnašao je već ranije funkciju općinskog prisjednika, što je značilo da je preuzeo određeni gradski resor, moguće onaj koji se odnosio na građevno redarstvo, u čijoj je nadležnosti bilo izdavanje građevnih dozvola, probijanje novih putova, skrb o javnim prostorima, javna rasvjeta i vatrogastvo. Uostalom, jedno od njegovih zaduženja 1856. g. upravo se odnosilo na mogućnosti uvođenja plinske rasvjete u Splitu, što nije bilo realizirano zbog visokih troškova.

Nalazimo ga u svim ključnim događajima preporodne borbe u Splitu, od članstva u Slavjanskoj narodnoj čitaonici i kao potpisnika akta o lošem fi-

nancijskom poslovanju splitske Općine za načelnikovanja Bajamontija, pa do članstva u Narodnom izbornom odboru i njegova izbora u prvom tijelu na općinskim izborima 1882. g., što, među ostalim, potvrđuje i njegovu bliskost sa splitskim težacima.

Navedenim radovima o istaknutim pojedincima preporodnog razdoblja zajedničko je da su ih pisali njihovi potomci (dr. Ante Rendić-Miočević, dr. Katja Marasović i akademik Nenad Cambi), što Spomenici daje dodatnu vrijednost, iz više razloga, naravno, ne samo zbog očekivane empatije, već zbog rodoslovnih detalja i pogleda iznutra, koji često vanjskom promatraču nisu dohvatljivi ni tako bliski. Zatim, zbog ilustriranja obiteljskog ambijenta i generacijskog slijeda, usmene predaje i obiteljskih dokumenata pa sve do samokritičnosti u takvom povijesnom konstrukt.

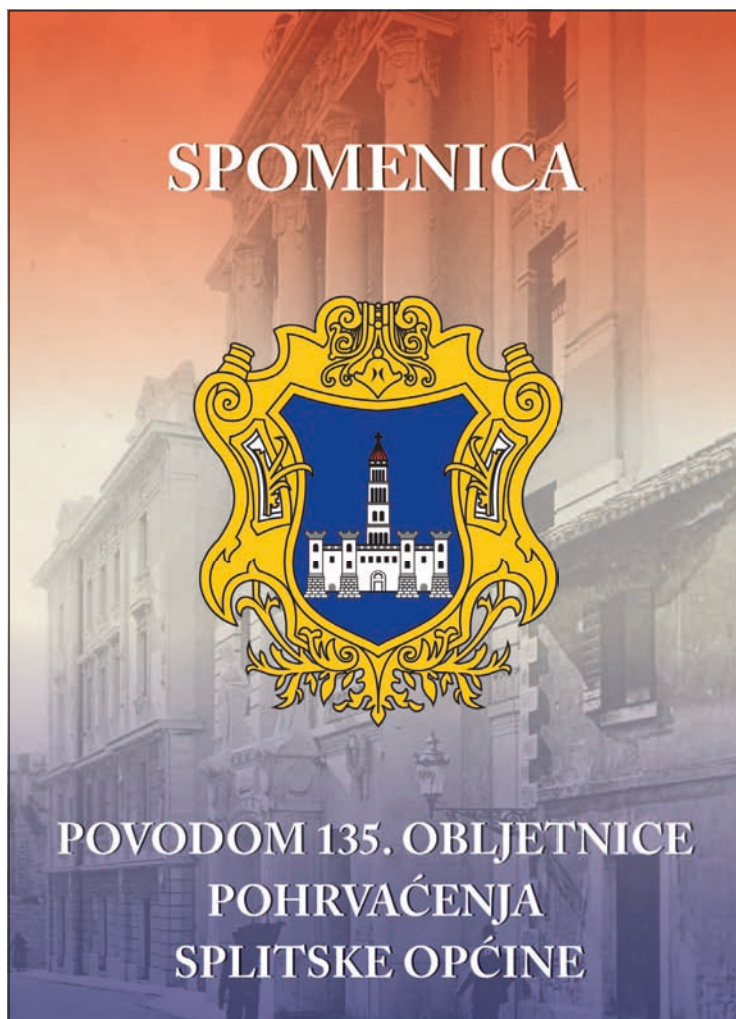
Posljednji rad odnosi se na hrvatska imena jedrenjaka u Splitu i na otoku Braču u 19. stoljeću, naime, Branka Despotušić pokazuje kako se buđenje nacionalne svijesti također očituje i kroz hrvatska imena jedrenjaka (koji bilježe porast u odnosu na pretpreporodno razdoblje i tu razliku autorica čini opipljivom). Podjednako pritom evocira splitsko/bračku brodogradnju, tipologiju jedrenjaka, a samim time i kategoriju plovidbe, odnosno daje temeljnu faktografsku podlogu za daljnje razumijevanje pomorske baštine Splita i otoka Brača.

I zaključno, gradonačelnik Andro Krstulović Opara u svom uvodnom osvrtu Refleksije na pohrvaćenje splitske općine 1882. g., a na temelju zapisnika Općinskog vijeća iz 1888. g. (dakle, s već šestogodišnjim odmakom od ponarođenja Općine) oslikava ponajprije promjene u Splitu, a zatim problematizira pitanja artikuliranja tog povijesnog nasljeđa, njegove ideje i postignuća kroz prizmu suvremenosti i naše stvarnosti, gdje naponi za očuvanjem memorije imaju itekako važnu ulogu. Samim time, splitski duh i njegov zavičajni kontekst, zapravo identifikacijski kod, gradonačelnik apostrofira kao odraz „toliko bogatog, toliko bremenitog, ali našeg, jedinstvenog, koji s ponosom nosimo i čuvamo“.

Stoga je osobito važno obilježavanje ovakvih obljetnica, o čemu govori rad Marijana Čipčića: Spomen na proslavu 100. obljetnice pohrvaćenja splitske Općine 1982. godine, koji aludira i na generacijsku odgovornost u očuvanju identiteta grada, što su uostalom bile i temeljne intencije preporoditelja u 19. stoljeću.

Naravno, to je i poticaj da se sadržaj ove Spomenice u okviru splitskih škola integrira u procese poučavanja i učenja, primjerice, kako u okviru izvannastavnih aktivnosti, tako u okviru tematskih pristupa i produbljiivanja gradiva

(s naglaskom na zavičajnu povijest), odnosno povezivanjem makro i mikropovijesti kao odnos strukturalne i individualne povijesti. Tako će je učenik naposljetku poznavati, razumjeti, pokazati i razviti stavove (empatiju) o vlastitom povijesno-kulturnom nasljeđu, a to su već začeci svijesti o pripadnosti ovome gradu i njegovoj semantičkoj bogatoj baštini.

Slika 1. Spomenica povodom 135. obljetnice pohrvaćenja splitske Općine (ur. Marijan Čipčić). Društvo prijatelja kulturne baštine Split, Muzej grada Splita, Split 2018.

